

Marcin Lutomiński

# Toruńskie badania nad „Wiadomościami”

40 lat temu ukazał się ostatni numer słynnego tygodnika „Wiadomości”, którego archiwum znajduje się dziś w Archiwum Emigracji – Bibliotece Uniwersyteckiej w Toruniu. Warto z tej okazji przypomnieć pewne informacje o czasopiśmie i prowadzonych nad nim badaniach.

## Krótki zarys długiej historii

W 1924 r. zaczęły ukazywać się założone i redagowane przez Mieczysława Grydzewskiego „Wiadomości Literackie”, które stały się jednym z najbardziej opiniotwórczych tygodników społeczno-kulturalnych międzywojennej Polski. Świadomy i celowy eklektyzm programu czasopisma, jak również aktualność tematyki i interesujący sposób jej prezentowania przez cenionych poetów, prozaików, publicystów, reportażyistów i dziennikarzy przyczyniały się do sukcesów czytelniczych tygodnika. Dzięki otwarciu na świat literacki tygodnik nie tylko informował, ale też kształtował opinie i mody oraz łączył literaturę z innymi dziedzinami życia aż do wybuchu II wojny światowej.

„Wiadomości Literackie” publikowały utwory słynnych wówczas poetów, zwłaszcza z kręgu Skamandra (m.in. Zuzanny Ginczanki, Jarosława Iwaszkiewicza, Jana Lechonia, Antoniego Słonimskiego, Juliana Tuwima, Kazimierza Wierzyńskiego). Ponadto na łamach tygodnika dyskutowano o zagadnie-

niach kulturowych (np. romantyzmie), etnicznych (np. mniejszości żydowskiej) czy społeczno-obyczajowych (np. świadomym macierzyństwem, liberalizmem vs konserwatyzmem). Z piśmie współpracowali tak znani autorzy, jak m.in. Karol Irzykowski, Irena Krzywicka, Tadeusz Żeleński.

Grydzewski opuścił Polskę razem z innymi uchodźcami we wrześniu 1939 r., a następnie przez Rumunię i Włochy przedostał się do Paryża. Tam wznowił prace redakcyjne nad tygodnikiem, który pod nowym tytułem „Wiadomości Polskie, Polityczne i Literackie” ukazywał się (w Paryżu, a potem w Londynie) do lutego 1944 r., kiedy został zamknięty w wyniku działań władz brytyjskich. Niestrudzony redaktor postanowił wówczas wydawać serie almanachów, które *de facto* zastępowały tygodnik. W kwietniu 1946 r. Grydzewski zaczął wydawać w Londynie „Wiadomości”, tzw. bezprzymiotnikowe, stanowiące kontynuację przedwojennych „Wiadomości Literackich” oraz wojennych „Wiadomości Polskich...”.

„Wiadomości” były czytane w skupiskach polskiej emigracji na całym świecie. Emigracyjny pisarz i bibliograf Jan Kowalik nazwał je „warsztatem, szkołą i rozgłośnią radiową dla licznego zastępu poetów, pisarzy i publicystów, tworzących poza Krajem [...], katedrą historii kultury polskiej – nieistniejącą na żadnym z uniwersytetów krajowych – gdzie od lat,



Fragment kolekcji Archiwum „Wiadomości” w Archiwum Emigracji

regularnie co tydzień odbywają się wykłady grona dobranych specjalistów<sup>1</sup>. Tygodnik reprezentował stanowisko antykomunistyczne, niepodległościowe i tradycjonalistyczne, próbując jednocześnie zachować eklektyzm poglądów. Grydzewski skupił wokół „Wiadomości” szerokie grono emigracyjnych humanistów, piszących przede wszystkim z myślą o Polakach pozostających na obczyźnie, m.in. Stanisława Balińskiego, Zofię Bohdanowiczową, Marię Danilewiczową, Mieczysława Giergielewicza, Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, Jana Lechonia, Józefa Mackiewicza, Tadeusza Nowakowskiego, Zygmunta Nowakowskiego, Zofię Romanowiczową, Tymona Terleckiego, Wiktora Weintrauba, Ignacego Wieniewskiego i wielu innych bardziej lub mniej znanych autorów.

### Archiwum „Wiadomości”

Po śmierci twórcy „Wiadomości” (1970 r.) ich redaktorem został Michał Chmielowiec, a następnie Stefania Kossowska, która z przyczyn ekonomicznych (utrata lokalu i drukarni) podjęła decyzję o zamknięciu tygodnika. Ostatni numer „Wiadomości” 3/1816 liczył 44 strony i ukazał się z datą marzec/kwiecień 1981 r.

Od 1994 r. zgodnie z wolą Stefani Kossowskiej – dzięki staraniom Mirosława A. i Anny Supruniuków oraz wsparciu Jana Badeniego i władz Uniwersytetu – całe zachowane „Archiwum Wiadomości” zostało przetransportowane z Londynu do Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu, gdzie z czasem uporządkowano je i zinwentaryzowano. Archiwum tygodnika z lat 1946–1981 jest prawie kompletne i obejmuje blisko 70 tys. listów (wraz z załącznikami) ponad 6,5 tys. autorów. Korespondencja pisarzy współpracujących z „Wiadomościami” zawiera informacje zarówno o sposobie redagowania czasopisma, jak i nieznane bliżej dane biograficzne dotyczące wielu emigracyjnych autorów<sup>2</sup>.



Jury Nagrody „Wiadomości”

Ponadto w Archiwum „Wiadomości” są dostępne komplety wszystkich czasopism<sup>3</sup>, almanachów i antologii redagowanych przez Grydzewskiego, a także dokumentacja Nagrody „Wiadomości”, meble, wyposażenie biurowe, obrazy i inne pamiątki.

Jak wspomina *spiritus movens* przedsięwzięcia i założyciel Archiwum Emigracji – M. A. Supruniuk: „nie ulega wątpliwości, że dar Kossowskiej stał się zaczynem uniwersyteckich, krytycznych studiów nad kulturą polskiego wychodźstwa XX w. w Toruniu i po części także w Polsce”<sup>4</sup>. W Uniwersytecie Mikołaja Kopernika taką działalność prowadziło nie tylko powołane nieco później Archiwum Emigracji (archiwum tygodnika jest obecnie jego częścią), lecz także Wydział Filologiczny (dziś: Humanistyczny), na którym pod opieką m.in. prof. Artura Hutnikiewicza, prof. Janusza Kryszaka i prof. Wacława Lewandowskiego powstały prace magisterskie i doktorskie (a później także habilitacyjne) dotyczące pisarzy z kręgu londyńskich „Wiadomości”. Wspólnymi siłami toruńscy archiwiści, bibliotekarze, historycy i literaturoznawcy publikowali i wciąż publikują źródła<sup>5</sup> i opracowania na temat słynnego czasopisma oraz

<sup>1</sup> J. Kowalik, *Czasopiśmiennictwo, w: Literatura polska na Obczyźnie 1940–1960. Praca zbiorowa wydana staraniem Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie*, red. T. Terlecki, t. II, Londyn 1965, s. 20.

<sup>2</sup> Zob. *Inwentarz Archiwum „Wiadomości” (1946–1981) oraz „Wiadomości Polskich, Politycznych i Literackich” (1940–1944), „Nagrody „Wiadomości” (1958–1990) i Mieczysława Grydzewskiego (1939–1971)*, oprac. M. A. Supruniuk, A. Jadowska, M. Karpińska, wstępem opatrzył M. A. Supruniuk, Toruń 2006

<sup>3</sup> Wojenne i powojenne numery „Wiadomości” zostały zdigitalizowane i udostępnione w Kujawsko-Pomorskiej Bibliotece Cyfrowej.

<sup>4</sup> M. A. Supruniuk, *Archiwum i Muzeum Emigracji w Toruniu. 25 lat starań o ochronę dziedzictwa kulturowego emigracji polskiej*, Toruń 2018, s. 11.

<sup>5</sup> Zob. m.in.: książki z serii *Archiwum Emigracji*, red. M. S. Supruniuk; *Dokumentacja Życia Literackiego Kręgu Londyńskich „Wiadomości” (1945–1981)*, red. W. Lewandowski.



Mieczysław Grydzewski w londyńskiej redakcji „Wiadomości”

jego współpracowników. Oczywiście, archiwum tygodnika było i jej jest przedmiotem badań naukowców z innych ośrodków.

### Pamięć o Grydzewskim

Zarówno następcy Grydzewskiego, jak i współpracujący z nim autorzy napisali o swoim redaktorze wiele wspomnień. Część z nich ukazała się na łamach tygodnika, w tomie *Książka o Grydzewskim* (red. T. Terlecki, Londyn 1971) oraz w pracy *Wiadomości i okolice* (red. M. A. Supruniuk, Toruń 1995–1996). Powstało również sporo artykułów i kilka książek o „Wiadomościach” (w różnych „wcieleniach”), a jednak na temat legendarnego redaktora nie powiedziano jeszcze wielu rzeczy.

Za mało wiedzieliśmy o Grydzewskim jako autorze felietonów publikowanych w emigracyjnych numerach czasopisma, mimo że pod koniec XX wieku Jerzy B. Wójcik wydał interesujący wybór tekstów z rubryki *Silva rerum* (Gorzów Wielkopolski 1994). Po 20 latach ukazała się nowa, znacznie rozszerzona, edycja felietonów redaktora „Wiadomości”, opracowana przez Jerzego B. Wójcika i Mirosława A. Supruniuka. Nowe wydanie *Silva rerum* obejmuje bardzo bogaty wybór felietonów z lat 1948–1969 z esejem (jak dotąd najobszerniejszym) Supruniuka pt. *Mieczysław Grydzewski – herbu Zerwikaptur. Najpokorniejszy sługa literatury*.

Redaktor „Wiadomości” pisał teksty do różnych działów emigracyjnego tygodnika: *Silva rerum*, *Polonica*, *Kronika*, *Książki nadesłane*. Jednak najważniejsze i najciekawsze są jego felietony podpisywane jako *Silva*. Szczególnie w tej formule, w tej rubryce, dał się poznać jako błyskotliwy, pełen wysublimowanego humoru i ironii autor, miłośnik drobiazgowości i osobliwości. Felietony *Silvy*, pozostającego rzekomo w bliskich kontaktach z redaktorem (jak to dla zmylenia czytelnika niejednokrotnie powtarzał Grydzewski), dostarczały sporej liczby interesujących i różnorodnych drobiazgowości o tematyce historycznej, literackiej i edytorskiej. Treści działu *Silva rerum* były owocem żmudnych poszukiwań autora prowadzonych w czytelni British Museum. Na temat kulis jego wstępu do pracy krążyło wiele anegdot, część z nich została utrwalona na łamach „Wiadomości” jeszcze za życia redaktora, a inne w tomach wspomnień. Jeden z licznych anegdotycznych obrazków ukazuje Grydzewskiego, który tuż po otwarciu biblioteki – jak przypominała Kossowska – „pierwszy biegnie na dziedziniec i dopada swego stałego miejscownika. Ruchem zmechanizowanym przez lata prakty-



Jeden z numerów powojennych „Wiadomości”



Rok XXX (XLVI) / nr 9–10 (404)

październik 2021 / cena 5 zł

ISSN 1230-9710

Ukazuje się od 1952 roku

NAUKA • BADANIA • KULTURA • SPORT

# GŁOS UCZELNI

CZASOPISMO UNIwersYTETU MIKOŁAJA KOPERNIKA W TORUNIU

## Młodzi z noblistami

s. 6–7

## Gdy jesień nadchodzi...

s. 8–12

## Z miłości do sztuki

s. 13–20

## Pan Tadeusz z perspektywy XXI wieku

s. 34–37



UNIwersYTET  
MIKOŁAJA KOPERNIKA  
W TORUNIU